

Kobieta i mężczyzna w projekcie

Do korzyści płynących z realizacji projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego nie trzeba już dzisiaj nikogo specjalnie przekonywać. Tysiące kobiet i mężczyzn w Polsce korzystają z różnorodnych form wsparcia – szkoleń, doradztwa, edukacji, aktywizacji zawodowej, zatrudnienia. Ważnymi beneficjentami pomocy są przedsiębiorstwa, które rozwijają potencjał kadr korzystając z dofinansowania szkoleń i doradztwa. Projektodawcy coraz lepiej radzą sobie z pozyskiwaniem dotacji, jednak przyjdzie im się zmierzyć z nowym wyzwaniem. Warunkiem dalszego korzystania z pieniędzy EFS będzie realizacja zasady równości szans kobiet i mężczyzn we wszystkich projektach w ramach Programu Operacyjnego Kapitał.

Obowiązek przestrzegania zasady równości szans kobiet i mężczyzn w projektach współfinansowanych z EFS nie jest nowością. Wynika z unijnych przepisów, które stanowią, że projekty mogą być finansowane ze środków UE tylko wtedy, kiedy uwzględniają problematykę równości szans płci (gender mainstreaming) bez względu na przewidywane zadania. Jest to zatem obowiązek prawny ciążyący na wszystkich podmiotach zaangażowanych w realizację PO KL w Polsce i korzystających ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Świadomość tej problematyki zarówno wśród projektodawców, jak i pracowników instytucji zaangażowanych w realizację projektów jest bardzo niska. Dowiodło tego badanie ewaluacyjne zlecone przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w listopadzie 2007 r. Dotychczas, aby spełnić formalny wymóg, jakim jest zachowanie zasady równości szans płci, wystarczało umieszczenie w projekcie krótkiej deklaracji na ten temat. Często były to puste zapisy, w ślad za którymi nie szły żadne działania na rzecz zapewnienia równości szans, aktywnego usuwania barier czy zmniejszania dyskryminacji. Projektodawcy jedynie deklarowali równy dostęp do wsparcia, nie uwzględniając faktu, że nie musi on oznaczać tego samego dla kobiet i mężczyzn. Na przykład jeśli w ramach projektu przewidziane są szkolenia w czasie wolnym od pracy i zaproszono na nie zarówno panie jak i panów, to należałoby sprawdzić, czy wszystkie osoby będą faktycznie miały taką samą możliwość uczestnictwa. Być może spełnione muszą być inne, dodatkowe warunki. Bariera może być konieczność opieki nad osobą zależną, np. dzieckiem lub chorym rodzicem. Wówczas dostęp do wsparcia jest równy tylko teoretycznie. W praktyce beneficjent projektu opiekujący się osobą zależną jest w gorszym położeniu. Aby mógł wziąć udział w szkoleniu należałoby zaplanować dla niego pomoc w pełnieniu opieki. Statystycznie problemy tego rodzaju dotyczą częściej kobiet niż mężczyzn.

Zgodnie z przepisami obowiązującymi od 1 kwietnia 2009 r. realizacja projektów w ramach programu Kapitał Ludzki ma w aktywny sposób przyczynić się do zmniejszania nierówności ze względu na płeć. W tym celu Ministerstwo Rozwoju Regionalnego stworzyło „Agendę działań na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn w PO KL”. Przewiduje ona podniesienie świadomości projektodawców na temat realizacji zasady równości, np. poprzez publikacje lub szkolenia. Ważną zmianą jest wprowadzenie „standardu minimum”, czyli listy sprawdzającej do karty oceny merytorycznej. Odtąd wszystkie projekty składane w ramach programu będą musiały spełnić standard minimum z perspektywy realizacji zasady równości szans kobiet i mężczyzn. Standard minimum określa niezbędne elementy każdego wniosku. Jest to zbiór sześciu pytań-kryteriów, wg których oceniany będzie każdy projekt. Chodzi o zweryfikowanie, czy projektodawca uwzględnił perspektywę równości płci. Pytania standardu minimum odnoszą się kolejno do wszystkich części projektu.

Nawet przeciwnicy równości nie zaprzeczają, że kobiety i mężczyźni różnią się od siebie. Trudno nie dostrzec, że inne są ich potrzeby i oczekiwania. Kobiety i mężczyźni mają zróżnicowane możliwości czasowe, organizacyjne, finansowe, etc. Diagnoza zawierająca sytuację płci (tzw. gender impact assessment) jest kluczowa w projekcie, ponieważ pozwala przemyśleć jego całą zawartość pod kątem równości. Prawidłowo przeprowadzona analiza stanowi punkt wyjścia do opracowania projektu i powinna dostarczyć dokładnych informacji na temat relacji między kobietami i mężczyznami w badanych obszarach. Ma za zadanie ujawnić bądź wykluczyć nierówności oraz, jeśli zostały dostrzeżone, wskazać ich przyczyny i skutki. W procesie planowania analiza pomoże uniknąć takich błędów w projektowanych działaniach, które mogłyby te nierówności wzmacniać, bądź prowadziły do osłabienia pozycji którejkolwiek ze stron. Ważne jest, aby dane użyte w uzasadnieniu potrzeby realizacji projektu były przedstawiane w podziale na płeć.

Analiza uwzględniająca sytuację płci pozwoli na właściwe sformułowanie równościowych celów projektu i określenie, jaki będzie jego wpływ na kobiety i mężczyzn. Równościowy cel projektuje zmianę oddzielnie dla kobiet i mężczyzn, określa adekwatnie i realistycznie ich liczbowy udział i przyczynia się do osłabienia istniejących nierówności. Przykładowo, cele równościowe w projekcie zakładającym zdobycie zawodu związanego z programowaniem maszyn przemysłowych w trakcie nauki w szkole zawodowej można sformułować następująco: „zdobycie kwalifikacji w zawodzie mechatronik w ciągu dwóch lat przez 25 uczniów szkoły zawodowej, w tym 10 dziewcząt. I dodatkowo: „wzrost gotowości pracodawców regionu - zakładów produkcyjnych zatrudniających mechatroników (-czki), do zatrudnienia kobiet do obsługi maszyn elektronicznych”. Ustalenie liczby uczestników i uczestniczek powinno być adekwatne do problemu i sytuacji kobiet i mężczyzn, ale powinno

także uwzględniać realia. Np. w powyższym przykładzie parytet może być nierealny do osiągnięcia, gdyż z powodu stereotypów płci nie znajdziemy tak dużej liczby chętnych do nauki „męskiego” zawodu uczennic.

Dalsza ocena sprawdza, czy projektodawca uwzględnił perspektywę równości płci w planowanych działaniach i rezultatach projektu. Jeśli analiza problemu wykazała nierówności lub bariery w sytuacji kobiet i mężczyzn, wówczas podejmowane działania muszą przyczynić się do ich likwidacji lub zmniejszenia. Rezultaty projektu powinny wynikać uzasadnienia potrzeby realizacji. Jeżeli stwierdzono inne w przypadku kobiet i mężczyzn, rezultaty powinny zostać określone oddzielnie dla każdej płci. Jedno z kryteriów standardu dotyczy sposobu zarządzania projektem i ma na celu sprawdzenie, czy projektodawca zaplanował je w taki sposób, aby zachować zasadę równości szans. Oznacza to chociażby zapewnienie, że projektodawca posiada odpowiednią wiedzę dotyczącą danego problemu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki równości płci. Obecnie standard minimum jest spełniony w przypadku uzyskania pozytywnej odpowiedzi na dwa z sześciu zawartych w nim pytań. W przyszłości wymóg będzie zaostrzony: aż do konieczności spełnienia wszystkich sześciu kryteriów. Istnieją również wyjątki, co do których nie stosuje się standardu minimum. To projekty o ograniczonej rekrutacji, która może wynikać z kilku przyczyn: profilu działalności projektodawcy (ze względu na ograniczenia statutowe), realizacji działań pozytywnych (działania wyrównujące szanse społeczne i zawodowe płci znajdującej się w gorszej sytuacji w danym obszarze) lub zakresu realizacji projektu, przykładowo realizacja projektu na terenie zakładu karnego.

Język odzwierciedla sposób myślenia i odwrotnie – stosowanie języka wrażliwego na płeć wspiera równościowe myślenie. Perspektywa kobiet i mężczyzn powinna być odzwierciedlona również na poziomie języka. Zaleca się uwzględnianie obecności obu płci również poprzez używanie końcówek żeńskich i męskich form gramatycznych, nazw zawodów, stanowisk, etc. Zamiast posługiwać się ogólnymi kategoriami typu „osoby”, „pracownicy”, „młodzież”, „niepełnosprawni” dobrze jest mówić „kobiety i mężczyźni”, „uczestnik-uczestniczka”, „uczeń-uczennica”.

Planując budżet projektowy należy pamiętać o tym, że realizacja zasady równości szans kobiet i mężczyzn może wymagać poniesienia dodatkowych kosztów. Wdrażanie perspektywy równości powinno znaleźć odzwierciedlenie w budżecie projektu, co oznacza że należy przewidzieć środki na realizację równościowych działań. Może to być chociażby kampania zachęcająca dziewczęta do podejmowania nauki na kierunkach technicznych lub organizacja dodatkowych szkoleń dla zespołu projektowego. Ponadto budżet powinien być wrażliwy na płeć. Oznacza, to, że jako narzędzie realizacji równościowego projektu

zagwarantuje równe pod względem finansowym wsparcie uczestników i uczestniczek projektu. Trudnością, na którą trafiają projektodawcy jest brak szczegółowych danych uwzględniających różnice w sytuacji kobiet i mężczyzn w różnych obszarach ich aktywności. Dostępne informacje dotyczące np. rynku pracy, wykształcenia czy potrzeb szkoleniowych kadr przedsiębiorstw, są często nieaktualne lub nie są posegregowane ze względu na płeć. W wielu przypadkach projektodawcom pozostaje przeprowadzenie własnych badań. Jednakże w zależności od problematyki i skali projektu mogą one wiązać się ze znacznymi kosztami. Pozostaje mieć nadzieję, że w najbliższym czasie, w związku ze wzrostem zapotrzebowania na takie badania wzrośnie także, ich dostępność.

Niezależnie od trudności jakie czekają projektodawców w związku z nowymi obowiązkami, nie należy liczyć na taryfę ulgową. Zgodnie z nowymi przepisami projekty, które nie spełnią nowych wymogów nie otrzymają dofinansowania. Zostaną odrzucone na etapie oceny merytorycznej. Przygotowując wniosek trzeba pamiętać, że złożone w nim deklaracje będą musiały znaleźć odzwierciedlenie w rzeczywistości. Nierówność szans i dyskryminacja związana z płcią to społeczne fakty. Zmiana społeczna znosząca te nierówności leży w interesie całego społeczeństwa i jest jednym z celów polityki państwa i UE. Intencją wprowadzenia do polskich przepisów zasad związanych z polityką równości jest coraz lepsza realizacja ważnego społecznie celu: budowy społeczeństwa opartego na równości, szanującego różnice i korzystającego z nich.

Pomocny przy pracy nad projektami i uwzględnieniu zasady równości szans będzie opublikowany przez Ministerstwo Rozwoju regionalny poradnik „Zasada równości szans kobiet i mężczyzn w projektach PO KL”. Informacji udzielają również Regionalne Ośrodki EFS, www.roefs.pl. Przydatne linki: www.efs.gov.pl; www.gm.org.pl, www.bezuprzedzeń.org

Gender mainstreaming (ang.)

Systematyczne włączanie problematyki równości płci do wszystkich strategii i działań politycznych na etapie planowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji oraz formułowanie ogólnej polityki pod tym kątem i wykorzystywanie w tym celu specjalnych środków Komunikat Komisji, COM(96), 21 II 1996.

Fundusze Europejskie, Joanna Członkowska, nr 3/2009